

□ Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatının inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" 11 aprel 2017-ci il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Sabitliyi Şurasına kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə maliyyələşdirmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, aqrar sahəyə investisiya qoyuluşlarının təşviqi və digər məsələlərlə yanaşı, aqrar sığortanın inkişaf etdirilməsi, o cümlədən, kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə sığorta fondunun yaradılması imkanlarının dəyərləndirilməsi, Sığorta Hadisələri Reyestrinin hazırlanması tapşırılması verilməlidir.

Müasir dövrdə sığorta cəmiyyətin ictimai-iqtisadi həyatının bütün sahələrini əhatə etməklə, əhalinin maddi rifahının və sahibkarlıq riskinin zəmanətçisi kimi çıxış edir, gözənilməz və fəvqəladə hadisələr zamanı əmlak mənafelərinin qorunmasında, dövlətin maliyyə sisteminin möhkəmlənməsində mühüm önəm daşıyır. Sığorta nəinki sığorta hadisələri zamanı büdcəni dəyimiş ziyamin ödənilməsindən azad edir, hətta uzunmüddətli investisiyaların mənbəyinə çevrilir.

Müstəqil respublikamızda sığorta xidmətinin inkişaf mərhələsinə və struktur formalaşmasına 1991-ci ildə Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Sığorta Nəzarəti qurumunun yaradılması ilə başlanılmışdır. Bu təşkilatın əsas vəzifəsi ölkəmizdə sığorta xidmətləri bazarının tənzimlənməsi, metodiki rəhbərliyin həyata keçirilməsi, müvafiq normativ hüquqi bazanın yaradılması və təkmilləşdirilməsi barədə təkliflərin verilməsi, sığortaçıların, sığortalıların mənafelərinin müdafiəsi və s. olmuşdur.

1993-cü ildə "Sığorta haqqında" Qanunun qəbulu ilə respublikamızda sığorta sektorunun qanunvericilik bazasının əsası qoyulmuşdur. Bundan sonra sığorta sisteminin hüquqi bazasının yaradılması istiqamətində 150-dən çox normativ hüquqi akt qəbul edilmişdir. Lakin digər sektorlarla müqayisədə sığorta sektorunun inkişaf dinamikasının geridə qalması bu sahədə qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi məsələsini aktuallaşdırmış və 1999-cu ildə "Sığorta haqqında" Qanun təkmilləşdirilərək yeni redaksiyada qəbul edilmişdir. Nəhayət, 2008-ci ildə analoji şəbəkədə bu qanun da qüvvədə düşmüş və müvafiq sahə üzrə beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla yeni mətnədə "Sığorta fəaliyyəti haqqında" Qanun qəbul edilərək qüvvəyə minmişdir.

Sözgedəndən qanun Azərbaycan sığorta sisteminin inkişafının, sığorta bazarının peşəkar iştirakçılarının, o cümlədən sığortaçıların, təkrar sığortaçıların, sığorta vasitəçilərinin fəaliyyətlərinin əsas istiqamətlərini və prinsiplərini, habelə sığorta sahəsində dövlət tənzimlənməsinin və nəzarətinin hüquqi və iqtisadi əsaslarını müəyyənləşdirməklə hüquqi mexanizmlərin təsbit olunmasına şərait yaratmışdır. Qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi təşəbbüsü mütləmədi olaraq sığorta sahəsində fəaliyyətin inkişafına yönəlmişdir.

Ötən dövr ərzində ardıcıl olaraq dövlət tərəfindən kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortalanması ilə bağlı təşviqədiçi tədbirlər reallaşdırılmışdır. Belə ki, 2002-ci ildə kənd təsərrüfatı istehsalçıların əmlaklarının təbii fəlakətlərdən sığortalanmasında dövlətin iştirakını təmin etməklə aqrar sahədə sığortanın inkişafının stimullaşdırılması məqsədilə "Kənd təsərrüfatında sığortanın stimullaşdırılması haqqında" Qanun, 2007-ci ildə isə Nazirlər Kabineti tərəfindən kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların sığorta haqlarının büdcə vəsaiti hesabına ödənilməsi haqqında qərar qəbul olunmuşdur. Həmin qərar əsasən, baş verməmiş hər hansı sığorta hadisəsi (yanğın, dolu, sel, daşqın və s.) zamanı hesablanmış sığorta haqqının 50 faizinin dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd olunduğu kimi, respublikamızın milli sığorta bazarı 1992-ci ildən formalaşmağa başlamış və bu gün özünü inkişaf mərhələsindədir. Hazırda sığorta şirkətləri tərəfindən istehlakçılara 40-dən çox icbari və könüllü sığorta növləri təklif edilir. Bu, inkişaf etmiş ölkələr üzrə analoji göstəricilərə (inkişaf etmiş ölkələrdə 300-dən çox müxtəlif növ sığorta xidməti göstərilir) müqayisədə olduqca azdır.

Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycanda 62 sığorta şirkəti, o cümlədən, 53 milli, 9 bircis sığortaçı fəaliyyət göstərmişdir. Lakin 1991-2006-cı illər ərzində sığorta olunanların etimadlarını qazanmadıqlarına görə həmin müəssisələrdən 33-ü müfəssəslənərək, öz fəaliyyətlərini dayandırmışdır. Ötən il yanvar ayının 1-dək Azərbaycanda 26 sığorta şirkəti olub ki, onlardan 24-ü milli, 2-si isə bircis təsis edilmiş şirkətlərdir. Ən yüksək sığorta haqqı yığına nail olan şirkətlərə "Paşa Sığorta" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti, "Paşa Həyat Sığorta" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti və Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti aiddir.

Hazırda aqrar sektorda sığorta xidməti, əsasən, Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkəti, "Azərbaycan

Sənaye Sığorta" ASC və "Başqalın Sığorta Şirkəti" ASC tərəfindən həyata keçirilir. Bu sahəyə ən çox marağ göstərən təşkilat isə Dövlət Sığorta Kommersiya Şirkətidir. Şirkətin yerlərdə 87 filiali fəaliyyət göstərir. Bu şirkət kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan şəxslər və müəssisələr üçün "Kənd təsərrüfatı bitkiləri

bu ölkədə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının inkişafı, eyni zamanda, müvafiq sahə üzrə aparılan sığorta işinin stimullaşdırılması üçün 2005-ci ildə Türkiyə Respublikasının "Tarım Sığortalı Kanunu" (Kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortası haqqında qanun) qəbul edilmiş və 2006-cı il iyulun 1-dən 90 bölgədə pilot layihə kimi tətbiqinə başlanmışdır.

Burada daha çox marağ doğuran məsələ ondan ibarətdir ki, dövlət dəstəyi olan kənd təsərrüfatı məhsullarının təbii fəlakətlərdən sığortalanması zamanı təbii edilən sığorta tarifləri bölgələr üzrə müxtəlifdir. Fərqliliyin əsas səbəbi isə həmin bölgələrdə təbii fəlakətlərin baş vermə ehtimalının müxtəlif olmasıdır ki, bu

sığortalanmasına razılıq almış sığorta təşkilatları tərəfindən təsis olunan ortaqlar "İşlədici şirkət" tərəfindən həyata keçirilir. Şirkətin əsas vəzifəsi bağlanmış sığorta müqavilələrinin icrasının aparılmasından, sığortalılar tərəfindən ödəniləcək sığorta haqlarının vaxtında ödənilməsinə nəzarəti təmin etməkdən, qəbul olunmuş risklərin daxil və ya xarici təkrar sığortaçılara təkrar sığortaya verilməsindən və bu məqsədlə müvafiq danışıqların aparılmasından, baş verməmiş sığorta hadisəsi nəticəsində dəyimiş zərərin vaxtında müəyyənəndirilməsindən və bununla bağlı müvafiq tədbirlərin görülməsindən, qəbul olunmuş qərarların icrasından, bu növ sığortanın reallaşdırılması üçün statistik göstəricilərin hazırlanma-

maliyyələşdirilən "Kredit sığortaları" isə "Kredit zəmanətçilərini" sığortalayır. Bu ölkədə "Kənd təsərrüfatı kredit zəmanət sistemi" "Vilayət assosiasiyaları" və "Kredit fondları"ndan təşkil olunmuşdur. "Vilayət assosiasiyaları" fermerlərin kənd təsərrüfatı kooperativlərindən aldıkları kreditlərə zəmanət verir. "Kredit fondları" isə assosiasiyaların öhdəliklərini sığortalayır. Hər iki qurum hökumətin, yerli özünüidarəetmə orqanlarının və kənd təsərrüfatı kooperativ qurumlarının verdiyi qrant və investisiyalarla maliyyələşdirilir. Beynəlxalq təcrübənin təhlili göstərir ki, bir sıra ölkələrdə kiçik kənd təsərrüfatı kreditlərinin spesifik problemlərinin həlli ixtisaslaşmış

həyatın bir çox sahələrində, xüsusən də dəniz tacirlərinin zərərlərinin qrup üzvlərinin bircis vəsaitləri hesabına formalaşdırılan fondun ödənilməsi sistemində geniş tətbiq edilmişdir. Lakin peşəkar fəaliyyət kimi, ilk təkaful şirkəti 1979-cu ildə Sudanda təsis olunmuşdur. Hazırda dünyada 150-yə yaxın müstəqil təkaful şirkəti, 200-dən artıq isə sığorta şirkətinin "təkaful pəncərəsi" mövcuddur. Ümumiyyətlə, təkaful bir qrup şəxsni hər birinin müəyyən məbləğdə pul vəsaiti qoyaraq, qarşılıqlı köməkəlməyə və könüllü yardım prinsiplərində əsasən, qrup üzvlərindən hər birinin məruz qala biləcəyi zərərli hadisələrdə maliyyə yardımı göstərməyə imkan verən ümumi fond (iştirakçılar fondu və ya təkaful fondu) yaradılmasını nəzərdə

nəzarət edilməsi, risklərin daxil və ya xarici təkrar sığortaçılara təkrar sığortaya verilməsi, habelə bu məqsədlə müvafiq danışıqların reallaşdırılması, sığorta hadisəsi nəticəsində dəyən zərərlərin məbləğinin vaxtında müəyyənəndirilməsi, fond vəsaitlərinin müvafiq qaydada investisiya məqsədilə istifadəsinin təşkili, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların məlumatlandırmaq üçün əhali arasında reklam-təbliğət tədbirlərinin həyata keçirilməsi və s. aid edilə bilər.

Sığorta Fondunun sərəmayəçiləri əməkdaşlıq əsasında formalaşdırıla bilər. Sərəmayəçilər sırasında özəl sektorun, beynəlxalq fondların, dövlət sektorunun bircis yer almalarına nail olunması məqsəduyğun sayılır. Xüsusilə bankların bu sistemdə iştirakı risklərin düzgün qiymətləndirilməsi baxımından mühüm önəm daşıyır. Əlaqədar beynəlxalq fondların sistemə cəlb edilməsi isə həm kapital imkanlarının genişlənməsinə, həm də beynəlxalq təcrübənin tətbiqinə imkan yaradır. Belə halda isə maraqlı tərəflər arasında əməkdaşlıq dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı prinsiplərinə və mexanizmlərinə əsaslanıla bilər.

Fondun maliyyələşmə mənbələri kimi - sığorta təşkilatları tərəfindən bu növ üzrə bağlanmış sığorta müqavilələrinə görə alınaraq fondun ödənilən sığorta haqları, sığorta müqavilələri üzrə hesablanmış sığorta haqlarında dövlətin payı, sığorta haqlarının investisiyasından əldə olunan gəlirlər, təkrarsığorta müqaviləsinə görə alınan komissiyon mükafatları, zorət yaranacağı halda alınan kreditlər, büdcə vəsaiti hesabına daxil olan əlavə vəsaitlər və s. nəzərdə tutula bilər.

Fondun xərcəlinə isə sığorta hadisələri üzrə veriləcək sığorta ödənişləri, sığorta müqavilələri üzrə sığortaçıların komissiyon mükafatları, təkrarsığorta müqavilələrinə görə ödəniləcək təkrarsığorta haqları, zərərlərin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə çəkilən xərclər, kreditlər üzrə əsas bərc və faiz məbləğlərinin ödənilməsi, fondun idarəçiliyinə çəkilən xərclər, reklam-təbliğət işlərinin aparılması xərcləri və s. aid edilə bilər.

Fikrimizcə, Sığorta Fondunun fəaliyyətinə mütəmadi nəzarət və dəstək üçün Himayədarlar Şurasının formalaşdırılması məqsəduyğundur. Bu şuranın tərkibi Kənd Təsərrüfatı, Maliyyə və İqtisadiyyat nazirliklərinin, Maliyyə Nəzarət Palatasının nümayəndələrindən və sığorta, kredit təşkilatlarının, habelə kənd təsərrüfatı istehsalçıların maraqlarını təmsil edən şəxslərdən formalaşdırıla bilər. Sığorta Fondu təsis edilərkən riskin bölüşdürülməsi ilə bağlı daqiç mexanizmi hazırlanmalıdır. Bu zaman dünya təcrübəsinə istinad edilə bilər. Fondun sərəmayəsinin formalaşmasında bankların (xüsusilə, özəl bankların) geniş iştirakı təmin ediləcəyi halda, prioritet istiqamətlər üzrə zəmanətin maksimum limitini 95-100 faizə qədər artırmaq mümkündür. Əks təqdirdə, zəmanət üçün maksimum limiti 50-75 faiz həddində müəyyənləşdirmək məqsəduyğundur.

Sığorta Fondunun fəaliyyətinin TARSİM (Türkiyə) nümunəsində olduğu kimi, hər növ vergilərdən azad edilməsi son nəticədə, zəmanət xərclərinin aşağı olmasına və bu məqsədlə ayrılan vəsaitlərin daha səmərəli istifadəsinə şərait yarada bilər.

Azərbaycanda kənd təsərrüfatı istehsalçıları kənd təsərrüfatı müəssisələrini, fərdi sahibkarları, ailə-kəndləri və ev təsərrüfatları şəklinə qrupa ayırılır. Fikrimizcə, Sığorta Fondunun öz fəaliyyəti daha səmərəli qurması, eyni zamanda, qeydiyyatsız düstür aparılmasının təmin edilməsi və risk təhlilləri baxımından ilk iki qrup-kənd təsərrüfatı müəssisələri və fərdi sahibkarlar üçün kredit zəmanəti təqdim edilməsi məqsəduyğundur.

Bu zaman kiçik müəssisələrə və fərdi sahibkarlara hədəflənmə də məqbul sayılır. Fondun resurslarının məhdud olacağına nəzərə alaraq, bu resurslardan səmərəli istifadə məqsədilə prioritetləşdirilmə aparılması və bunların endirilməsi faydalı olar. Belə halda məqsədlə dövlət proqramlarında nəzərdə tutulmuş sahələrdə rəqəbətcə qabiliyyətli və ixracəyönümlü məhsul istehsalına, regionlarda infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsinə (müasir tipli suvarma sistemlərinin, meyvə və tərəvəz məhsullarının saxlanması üçün soyuducular anbar komplekslərinin, istixanaların və s. yaradılmasına), ekoloji təmiz kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının istehsalına, intensiv heyvandarlıq (damazlıq və südlük istixanələrlə cins heyvandarlıq), quşçuluq, bağçılıq (o cümlədən, tingilçilik), habelə toxumçuluq təsərrüfatlarının, arçılığın inkişaf etdirilməsinə və s. üstünlük verilməlidir.

Rofət HÜSEYNƏLİYEV, Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı Elmi-Tədqiqat İnstitutunun direktor müavini, İqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Aqrar sahədə sığorta xidmətinin təkmilləşdirilməsi vacib şərtidir

məhsullarının doludan sığortası və heyvanların sığortası qaydaları"na əsasən, sığorta təminatı təklif edilir.

Məlum olduğu kimi, respublikamızda hər hansı sığorta xidmətindən könüllü istifadəçilərin sayı çox azdır. Könüllü sığorta məhsulları üzrə şirkətlərin müştəri bazası, əsasən, banklar tərəfindən təmin edilir. Belə ki, banka girov qoyulan əmlak bankın xeyrinə sığortalıdır. Adətən, banklar belə hallarda təsisçisi olduqları və ya təsisçiləri eyni olan sığorta şirkətlərinin AİF-in xətti ilə ipoteka kreditlərinin verilməsi istisna olmaqla seçirlər. Bu zaman əmlak, fərdi qəza və xəstəlik sığortası üçün müəyyən olunmuş 16 sığorta şirkətdən biri seçilməlidir.

Respublikamızda suvarılan torpaq sahələri 1 milyon 400 min hektar ərazini əhatə edir. Ölkə ərazisində 862 min aile təsərrüfatı olsa da, onların çox az hissəsi sığorta xidmətlərindən istifadə edir. Araşdırmalar göstərir ki, qəbul olunmuş stimullaşdırıcı tədbirlərin icrasına olaraq kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortalanması üçün dövlət büdcəsində vəsait nəzərdə tutulsa da, həmin vəsaitlərin faktiki istifadə səviyyəsi çox aşağıdır. Belə ki, Maliyyə Nazirliyinin məlumatına əsasən, sözügedəndə məqsədlər üçün 2006-cı ildə dövlət büdcəsində 172 min manat, 2007-ci ildə isə 400 min manat vəsait nəzərdə tutulsa da, həmin vəsaitlərdən istifadə olunmamışdır. 2008-ci ildə isə dövlət büdcəsində bu məqsəd üçün nəzərdə tutulan 550 min manat vəsaitin 7800 manatı (1,4 faiz), 2009-cu ildə isə nəzərdə tutulan 750 min manat vəsaitin 78 min manatı (10,4 faiz) istifadə olunmuşdur.

Hazırda aqrar sığorta sahəsində ən ciddi problemlərdən biri ümumi sığorta portfeliyə kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə sığorta payının az olmasıdır. Belə ki, 2014-cü ildə şirkətlər üzrə yığılan sığorta haqlarının ümumi həcmi 429,2 milyon manat, sığorta ödənişləri isə 157,1 milyon manat təşkil etmişdir. Yığılan ümumi sığorta haqlarında kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə sığortanın xüsusi çəkisi 0,57 faizə, ödənilən ümumi sığorta ödənişlərində isə 0,3 faizə çatmışdır. Sığorta xidmətlərindən istifadəyə meylin az olmasının əsas səbəbləri kimi fermerlər arasında məarifləndirmə işinin aparılmasını və ya aşağı səviyyədə görülməsini, maddi imkansızlığı, habelə vəsait çatışmazlığını göstərə bilər.

Beləliklə, aparılan təhlillər deməyə əsas verir ki, ölkədə kənd təsərrüfatı sahəsində sığorta sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün əsaslı islahatların reallaşdırılması zəruridir. Bu baxımdan əvvəlcə aqrar sığorta sahəsində mütərəqqi beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və onun ölkəmizdə tətbiqi məsələləri araşdırılmalıdır.

Araşdırılan sahədə ilk növbədə qardaş Türkiyə Respublikasının təcrübəsi olduqca maraqlıdır. Belə ki, kənd təsərrüfatı sahəsində mütərəqqi beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla

da Türkiyənin Cəvrə və Orman Bakanlığı (Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi) tərəfindən müəyyənləşdirilməklə, rəsmən təsdiq edilmişdir.

Bu qanunun qəbulunda əsas məqsəd aqrar sahədə sığorta fəaliyyətinin inkişafı yolu ilə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına dövlət dəstəyinin təmin edilməsi, sığorta hadisələri nəticəsində istehsalçılara dəyimiş zərərin əvəzinin ən qısa zamanda ödənilməsi, baş verməmiş təbii fəlakət nəticəsində əhaliyə dəyimiş zərərin aradan qaldırılması zamanı dövlət büdcəsi vəsaitinin xərclənməsinə müəyyən mənada qənaət olunması və s. ibarətdir.

Qanunun tələblərinin düzgün icrasını, sığortanın keyfiyyətini artırılması, bağlanmış müqavilələr üzrə daxil olan sığorta haqlarının vahid mərkəzdə toplanılması, həmçinin baş verməmiş sığorta hadisələrinə görə sığorta ödənişlərinin verilməsi istiqamətində şəffaflığın təmin edilməsi məqsədilə Türkiyə dövləti tərəfindən qısa adı TARSİM olan Tarım Sığortalı Havuzu (Kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortası fondu) yaradılmışdır.

Fondun əsas gəlirləri sığorta təşkilatları tərəfindən bu sahə üzrə sığorta olunanlardan alınaraq fondun ödənilən sığorta haqları, bağlanmış sığorta müqavilələri üzrə hesablanmış sığorta haqlarında dövlətin payı, daxil olmuş sığorta haqlarının investisiyasından əldə edilən gəlirlər, bağlanmış təkrar sığorta müqavilələrinə görə alınan komissiyon mükafatları, zorət yaranacağı halda alınan kreditlər, büdcə vəsaiti hesabına daxil olan əlavə pul vəsaitləri və s. ibarətdir.

Sığorta fondunun xərcəlinə isə baş verməmiş sığorta hadisələri üzrə ödəniləcək sığorta məbləğləri, fondun idarəetmə üzrə xərcləri, bağlanmış sığorta müqavilələri üzrə sığortaçıların verilmə komissiyon mükafatları, bağlanmış təkrar sığorta müqavilələrinə görə ödəniləcək təkrar sığorta haqları, reklam xərcləri, zərərlərin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə çəkilən xərclər, alınmış kreditlər üzrə əsas bərc və faiz məbləğlərinin ödənilməsi və s. daxildir.

Sığorta fondunun idarə olunması kənd təsərrüfatı məhsullarının

sından, fonda daxil olmuş vəsaitin müvafiq qaydada investisiya məqsədilə istifadəsindən, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı sahəsində çalışan vətəndaşların məlumatlandırılması üçün reklam və təbliğət işlərinin aparılmasından və s. ibarətdir.

İl ərzində şirkətin gərəciyi işlər, o cümlədən, sığorta ödənişlərinin verilməsi, vəsaitlərin investisiya məqsədilə istifadəsi, reklam xarakterli tədbirlərin həyata keçirilməsi və s. barədə qərarlar tərkibi 7 nəfərdən ibarət ümumi şura tərəfindən qəbul olunur. Şirkətin rəhbəri mütəmadi

kooperativ kredit institutlarının yaradılması hesabına mümkün olmuşdur. Bəzi kooperativ banklar fəaliyyət genişliyinə və şəxsi kapitalının həcminə görə ilk iyirmi kommersiya bankları sırasına daxildir. Bunlara Holland Rabobank (Rabobank), Alman Rayffayzen-banklar şəbəkəsi (reiffeisen-banken), Fransa Kredi-Akriol (Credit Agricole), Amerikan Farm Kredit Sistem (Farm Credit System) kimi bankları aid etməklə olar. Sadalanan bankların fərqləndirici cəhəti onların kooperativ kimi yaranmasındadır.

İnkişaf etmiş ölkələrin kooperativ maliyyə təşkilatları bank sistemini əvəz etmir. Onların əsas funksiyaları yerlərdə fermerlərə kredit verilməsi və kəndlərdə digər fəaliyyətləri həyata keçirməkdir. XX əsrin 80-ci illərində Almaniya Federativ Respublikasının kredit kooperativləri sistemində ölkənin bütün maliyyə depozitlərinin 27 faizi cəmlənmişdi ki, bu da böyük bir hissəsi kənd təsərrüfatına yönəldilən kreditlərin ümumi həcmindən 24 faizini təmin edirdi. Finlandiyada 1984-cü ildə ümumi depozit qoyuluşunun 25 faizi, ümumi verilmis kredit həcmindən 26 faizi, o cümlədən, kənd təsərrüfatının maliyyələşdirilməsində 58 faizi kooperativ bankların payına düşmüşdür.

olaraq görülmüş işlər barədə şura qarşısına hesabət verir.

Ümumi şuranın tərkibi Kənd Təsərrüfatı Nazirliyindən iki nəfər, Xəzine Müstəşarlığından iki nəfər, Türkiyə Sığortaçıları Birliyindən bir nəfər, Aqrar Palataları Birliyindən bir nəfər və İşlədici Şirkətdən bir nəfər olmaqla (hər bir şura üzvü üç il müddətinə seçilir) formalaşdırılır. Qanuna əsasən, qeyd olunan şuraya sədrlik Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin nümayəndəsi tərəfindən həyata keçirilir.

Güzaşt təbii edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortasının əhatə dairəsi təminat verilən risklər göstərilməklə, hər il Türkiyə Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyənləşdirilir. Xatırladaq ki, aqrar sığorta sahəsində analoji təcrübə İspaniyada artıq 1978-ci ildən tətbiq olunur. Bu isə bir daha təsdiqləyir ki, kənd təsərrüfatı məhsullarının sığortalı təminatının sığorta məqsədli təsərrüfatı məhsullarının sığortalanması dövlət tərəfindən verilən dəstək ölkədə kənd təsərrüfatının, o cümlədən, vurgulan sahə üzrə aparılan sığorta işinin inkişafına müsbət təsir göstərməklə yanaşı, dövlətə də fayda verməmiş olar.

Kredit zəmanətçiləri sahəsində Yaponiya təcrübəsi də maraqlıdır. Hazırda Yaponiyada 52 Kredit Zəmanət Korporasiyası və Kredit Zəmanət Korporasiyaları Milli Federasiyası fəaliyyət göstərir. Yaponiyadakı Kredit Zəmanət Sistemində "Kredit zəmanətçiləri" və "Kredit sığortaları" olmaqla iki əhəmiyyətli funksiyası var. Bunlardan "Kredit zəmanətçiləri" maliyyə institutlarının KOS-lara verilmə kreditlərinin yaranan risklərə qarşı qoruyarkən, Yaponiya Maliyyə Korporasiyası (JFC) tərəfindən

tutan maliyyə mexanizmidir. Qeyd olunanlar Azərbaycanın kənd təsərrüfatında sığorta sistemində təkmilləşdirilməsində təkaful mexanizminə də diqqət yetirilməsinin vacib olduğunu göstərir. Ölkə əhalisinin əksəriyyətinin müsəlman olması da bu modelə üstünlük verilməsinin lehinə işləyən daha bir güclü arqumentdir.

Araşdırmanın nəticələrinə əsaslanaraq, aqrar sahədə sığorta xidmətlərinin təkmilləşdirilməsi üzrə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini məqsəduyğundur hesab edirik:

- Aqrar sahə üzrə hazırda qüvvədə olan normativ- hüquqi sənədlərdə sığorta xidmətləri və bu xidmətlərə dövlət dəstəyi ilə bağlı müddəaların konkretləşdirilməsi;
- aqrar sahə üzrə mövcud normativ- hüquqi sənədlərdə sahənin inkişafı ilə bağlı tədbirlər üzrə müvafiq dövlət qurumları arasında səlahiyyətlərin dəqiqləşdirilməsi, habelə onların işlərinin vahid mərkəzdən əlaqələndirilməsinin gücləndirilməsi;
- qanunvericilik üzrə xırda pay torpaq sahiblərinin birləşməsinin stimullaşdırılması məqsədilə kooperativlər üçün sığorta xidmətlərinə dövlət dəstəyi sahəsində xüsusi güzəştlərin nəzərdə tutulması;
- aqrar sahədə sığorta xidmətləri ilə bağlı institusional sistemin gücləndirilməsi.

Ümumiyyətlə, kənd təsərrüfatında risklərin yüksəkliyinə nəzərə alaraq, hökumətin təşəbbüsü ilə ölkədə Kənd Təsərrüfatı Sığortası Fondunun yaradılmasının sürətləndirilməsi zəruridir. Bu zaman müvafiq istiqamətdə digər ölkələrin (Türkiyə, İspaniya və s.) uğurlu təcrübələrinə istinad edilə bilər. Bununla yanaşı, Kənd Təsərrüfatı Kreditlərinin Zəmanəti Fondunun yaradılması da məqsəduyğundur olardı. Fikrimizcə, bu məqsədlə Azərbaycan xüsusi qanunun qəbuluna zərurət yoxdur. Belə ki, sözügedəndə istiqamətdə "Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında" 4 iyun 1999-cu il tarixli Qanunun "Kiçik sahibkarlığa dövlət maliyyə yardımı" adlanan 8-ci maddəsinin 2-ci bəndinə istinad edilə bilər. Həmin bənddə göstərilir ki, "Kiçik sahibkarlığa dövlət maliyyə yardımı məqsədli proqramlar çərçivəsində güzəştli kreditlər, subsidiyalar, kompensasiyalar, qrantlar, kreditlərə təminatlar verilməsi, lüzum qədər, sahibkarlara xidmət göstərən maliyyə-kredit qurumlarına stimullaşdırıcı tədbirlərin tətbiqi formasında həyata keçirilir".

"Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında" Qanunun təbii edilmiş barədə ölkə Prezidentinin 4 avqust 1999-cu il tarixli fərmanı il Nazirlər Kabinetinə kiçik sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə qaynaqlarından istifadə imkanlarını genişləndirmək məqsədilə kredit təminatı fonduna dair təkliflərinin hazırlayıb Azərbaycan Prezidentinə təqdim edilməsi tapşırılmışdır. Son nəticədə ölkədə kiçik sahibkarlığın güzəştli kreditlərlə təminatı mexanizmi formalaşdırılmışdır. Eyni zamanda, bəhs edilən qanunda "Kreditlərə təminat verilməsi" ilə bağlı müddəa da öz əksini tapmışdır.

Qeyd olunanlar nəzərə alaraq, əldə çəkilən qanuna istinad etməklə ölkədə Kənd Təsərrüfatı Sığortası Fondunun və Kənd Təsərrüfatı Kreditlərinin Zəmanəti (və ya Təminatı) Fondunun yaradılması məqsəduyğundur olardı.

Yeri gəlmişkən, Sığorta Fondunun fəaliyyət istiqamətlərinə bağlılığın sığorta müqavilələrinin uçotunun aparılması, sığortalıların tərəfindən ödəniləcək sığorta haqlarının vaxtında ödənilməsinə